

“Ons denken over natuur is drastisch omgeslagen”

PWN heeft wat te vieren. Onze drinkwaterleverancier is nu precies 75 jaar lang ook nog eens natuurbeheerder, en een belangrijke. Een groot deel van de Noord-Hollandse duinen worden beheerd door PWN. Piet Veel, hoofd Natuur en Recreatie, legt uit wat er zo bijzonder is aan de PWN-natuur. DOOR FRANS BUISSINK

1 Januari 1934, nu precies driekwart eeuw geleden, was een belangrijke datum voor de Noord-Hollandse natuur. Piet Veel vertelt waarom. Hij is hoofd Natuur en Recreatie van PWN maar vooral ook natuurliefhebber. “De Provincie had in die tijd duinen in beheer waar ook water werd gewonnen en die deed ze over aan het Provinciaal Waterleidingbedrijf. Dat was op 1 januari 1934. En vanaf die dag is PWN natuurbeheerder in een groot deel van de Noord-Hollandse duinen: alle duinen ten noorden van het Noordzeekanaal, tot aan Schoorl. Daar loopt een messcherpe, rechte

grens. Daar beginnen de dennenbossen van Staatsbosbeheer. Die grens is zelfs te zien vanuit de ruimte. En we hadden de Grafelijkheidsduinen bij Den Helder er ook bij. Op Texel is PWN pas in 1954 begonnen. Daarvoor was er geen openbare drinkwatervoorziening. Iedereen haalde het gewoon uit putjes en regentonnen,” vertelt Piet Veel.

De grote zorg: de verdroging van de duinen

“Natuurbeheer had in die tijd een andere inhoud dan nu. Er werd hout geoogst en er werd gejaagd. Je had jachtopzieners en houtvesters. De mensen mochten wel in het duin komen, maar moesten zich wel gedragen en daar werd streng op toegezien. Maar PWN was niet, net als Staatsbosbeheer, actief met het aanplanten van bos. Vooral dennenbomen zijn niet zo goed voor de grondwaterstand. Al in de jaren ‘30 had PWN daar onderzoek naar gedaan. Dat ging met lysimeters. Dat was toen heel voortvarend. We waren de eerste in de wereld die dat deden op die schaal. Lysimeters waren grote betonnen bakken van twintig bij twintig meter en vijf meter diep. Daar stonden verschillende begroeiingen op. Bij Castricum waren vier van die bakken. Op één stond een stuk dennenbos. Op andere stonden soorten struikgewas en er was er een met alleen helm. Jarenlang werd gevolgd hoeveel water er onderin afgetapt kon worden. Zo kon je een waterbalans maken: hoeveel komt erin en hoeveel water wordt er verbruikt. Nog steeds worden in de hydrologische literatuur de lysimeteronderzoeken door het PWN uit de jaren dertig aangehaald.” De kennis dat dennenbos minder nuttige neerslag oplevert, waar je drinkwater van kan maken, was er dus al vroeg. “Maar,” vertelt Veel verder, “Pas in de jaren ‘70, als ze verdroging van de duinen echt gaan

bestrijden, is men naar dennenbossen gaan kijken als watergebruikers. Maar dan vanuit het oogpunt van natuurbeheer. Dat was een belangrijk keerpunt.”

Niemand lag wakker van de achteruitgang

In de 75 jaar natuurbeheer door PWN zitten een aantal van die omslagen in het denken over natuur. Piet Veel gaat even helemaal terug in de tijd: “Je hebt zo’n hele periode gehad van exploitatie van het duin. Er werd gejaagd, geboerd en iedereen kon van alles uit die duinen halen. Ons beeld van de duinen, dat van de schoolplaten en de verhalen van Thijsse is eigenlijk een duin dat eindelijk rust kent na eeuwen van overexploitatie. Maar vanaf het moment dat de waterwinning in de duinen op gang komt voor steden zoals Haarlem in 1899 en Zaandam, ook zo rond die tijd, dan zie je opeens dat men de duinnatuur gaat beschermen, maar dan wel vanuit het oogpunt van drinkwatervoorziening. Ik heb brieven gezien uit de jaren ‘20 en ‘30 dat men bij Heemskerk nog stukken duin wilde afzenden voor uitbreiding van het tuinbouwgebied. Dat werd door de Provinciale Staten tegengehouden in het belang voor de drinkwatervoorziening.” “Je moet bedenken dat het IJsselmeer er toen nog niet was als groot zoetwaterbekken. Bovendien is de gedachte dat je oppervlaktewater zou gaan gebruiken pas in de jaren ‘50 praktijk geworden. In de jaren ‘20 en ‘30 zag men al dat de drinkwaterwinning zou leiden tot: uitputting van de bron. Men zag ook hoe de plantenrijkdom achteruit ging. Maar afgezien van een enkele natuurliefhebber lag daar verder niemand wakker van.”

Men kreeg last van zout water

“Toen de alarmbel luidde over het verdrogen van de duinen, maakte men zich vooral zorgen over de drinkwater-

In de duinen grazen nu paarden, runderen en zelfs wisenten. Dat waren 75 jaar geleden vooral konijnen. FOTO PWN

Duinen werden vroeger gezien als 'woeste grond' die ontgonnen moest worden. De boerderijen in de duinen hebben het altijd moeilijk gehad. Hier de boerderij op de hoek van de Zeeweg en de Oldebarneveldweg in 1892. FOTO PWN

voorziening zelf. Er kwam watertekort, er werd zout water aangetrokken. Want de zoetwaterbel in de duinen drijft op een ondergrond van zout water. Op het moment dat je meer uit die bel haalt dan erin komt, dan teert die in. Al in de jaren '20 begon zich men daar zorgen over te maken.

Je had toen een directeur bij de Amsterdamse Waterleidingduinen, Penninck heette de goede man, die kwam al met plannen om rivierwater in de duinen te pompen. Maar de gemeenteraad van Amsterdam wilde daar geen krediet voor geven, want men was van mening dat het water van de duinen via ondergrondse verbindingen afkomstig was van de Veluwe, een oneindige bron. Penninck was het daarmee niet eens en werd ontslagen. Pas 30 jaar later, toen men nog veel meer problemen kreeg met zout water, zijn er plannen gemaakt om rivierwater in de duinen in te brengen."

"Dat inlaten van rivierwater gebeurde eerste nog ongezuiverd. Het was al gauw hosanna, het duin wordt weer nat, maar uiteindelijk bleek dat door de vele voedingsstoffen die erin zaten, dat je niet meer de mooie orchideeën terugkreeg, maar dat het allemaal brandnetels en distels werden. De grote wilde-plantenkenner Ger Londo heeft toen studie gepubliceerd 'Infiltreren is nivelleren' en daarmee werd heel duidelijk dat er bezwaren kleven aan het infiltreren. In de jaren '60 ging men allerlei maatregelen nemen om het rivierwater voor te zuiveren. Vandaag de dag is het rivierwater dat de duinen ingaat, zo voorgezuiverd dat het vrijwel drinkwaterkwaliteit is. We stoppen het in de grond omdat water dat langer dan een maand in de grond zit, bacteriologisch en virologisch helemaal betrouwbaar is. En daarmee heb je ook een voorraad voor het geval van calamiteiten."

De duinen zo natuurlijk mogelijk maken

Daarmee is de geschiedenis van PWN als natuurbeheerder terug in het heden. De duinen worden natter en natter. Voor PWN de kans om de duinen weer helemaal natuurlijk te maken. Maar dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Want wie weet hoe natuurlijke duinen eruit moeten zien? Piet Veel: "Je probeert een beeld te krijgen van hoe een duin er van nature uit hoort te zien. En dat is niet het duin uit het begin van de twintigste eeuw. Maar dat is vaak wel de enige referentie die je hebt. We proberen ons dus een beeld van natuurlijk te vormen door veel met collega-beheerders van gedachten te wisselen. En dan hebben we nog een adviescommissie met voortreffelijke deskundigen van internationale faam op allerlei gebied. Daarmee gaan we duingebieden bezoeken in Denemarken of in België. En we vragen ons af: wat zijn de zo natuurlijk mogelijke

PWN. Puur water en natuur.

processen? Wat zijn de invloeden van de mens die die processen verhinderen? Mensen hebben in het verleden duinen vastgelegd, wegen, paden en dijken gemaakt, bunkers gebouwd en van alles aangeplant. Na het voorbeeld van de Oostvaardersplassen zijn we tot de conclusie gekomen dat je in Nederland ook natuur kunt ontwikkelen. Niet alles is ontwikkelbaar, maar robuuste natuur is dat wel. En in de duinen hoort daar het natuurlijke proces van verstuiwing bij, dat onze voorouders met succes de kop hebben ingedrukt. Verstuiwing is eigenlijk de motor van het duin. We hebben het dan over 'witte duinen'. En daar hebben we de afgelopen jaren aan gewerkt met grote projecten. Zo probeer je de natuurlijke potentie van het duin zoveel mogelijk voorrang te geven."

De proef met wisenten belangrijk voor heel Nederland

De vraag dringt zich op wat wisenten, die PWN helemaal uit Polen heeft gehaald en losgelaten in een afgesloten stuk duin bij Bloemendaal, te maken hebben met natuurlijke duinen.

Piet Veel: "Ik kan me de vraagtekens voorstellen. Als we het over wisenten hebben, dan gaat het over het dichtgroeien van de duinen die we zoveel mogelijk open willen houden. Er daar heb je grote grazers voor nodig. Dat zijn runderen, paarden en in Zuid-Kennemerland reeën en damherten.

De meest natuurlijke runderen zijn wisenten. Maar we gaan niet het hele duin vol zetten met wisenten. We kunnen er hier maar een stuk of vijftien hebben. Maar historisch gezien horen wisenten hier wel degelijk thuis. Ze hebben heel vroeger rondgelopen in Nederland. Dat was toen een lage delta met veengebieden. Pas in de vroege middeleeuwen zijn ze definitief uit West-Europa verdwenen. Of ze over de oude duinen van toen gelopen hebben, weten we niet, maar goed, ze liepen ook in Engeland rond. Daar zijn ze pas rond het jaar 1000 verdwenen. Als de mens niet was gekomen hadden ze zeker ook de

jonge duinen vroeg of laat bereikt. We vinden dat de wisent in Nederland hoort en men heeft ons gevraagd of we wilden meewerken aan een begrazingsproef met wisenten om te kijken wat voor effecten dat heeft. Wat is de invloed van wisenten op het ecosysteem is en wat voegt dat toe aan de begrazing door koe en paard? Vooral ook: wat is de impact op houtige gewassen? Wij wilden graag meewerken aan die proef in onze duinen. En dat gaat hartstikke goed. De positie als waterleidingbedrijf maakt dat je zoiets kunt doen. Daarmee kunnen we de drempel verlagen voor andere wisentprojecten in Nederland. Als mensen zeggen: Nederland is te klein voor wisenten, dan kunnen wij wijzen naar de duinen. Waarom kan het daar wel en niet op de Veluwe.

Voor andere beheerders zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten blijkt het lastiger om aan zo'n proef te beginnen. Die hebben veel meer handenbinders. Wij kunnen lekker een beetje eigenwijs zijn."

Mooie duinen dankzij uw bijdrage. Duinen beheren kost geld. PWN is een nutsbedrijf zonder winstoogmerk die geen subsidies krijgt. Daarom is PWN erg blij met iedereen die actief bijdraagt aan de beheerkosten. Bovendien krijgt u dan gratis elk kwartaal het tijdschrift Duinleven op de mat. Een duinkaart kost € 10,- (voor 65+ € 7,50 en een gezinskaart kost € 22,00. De kaart geeft toegang tot het Noordhollandse Duinreservaat van PWN. Bestellen kan via de website www.pwn.nl/jaarkaarten. De kaart wordt gratis thuisbezorgd.

Al in de jaren '30 deed PWN onderzoek naar verdroging in de duinen met grote betonnen bakken: lysimeters. FOTO PWN

